

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Sułeczewskiego

Handwritten mark

Egz. Nr. 41

mjr mgr M. SIDOR

NIEKTÓRE PROBLEMY OSOBOWOŚCI W WARUNKACH
SŁUŻBY WOJSKOWEJ

REMBERTÓW

KWIECIEŃ

1963

Handwritten: 483 mody
304

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Sułterczewskiego

MS
Egz. Nr. 41

mjr mgr M. SIDOR

NIEKTÓRE PROBLEMY OSOBOWOŚCI W WARUNKACH
SŁUŻBY WOJSKOWEJ

4242

REMBERTÓW

KWIECIEŃ

1963

*483 mnt
304*

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Swierczewskiego

Niektóre problemy osobowości w warunkach służby
wojskowej.

OPRACOWAŁ:

mjr mgr M. SIDOR

Warszawa-Rembertów

Kwiecień

1963 r.

Zagadnienia

- I. Pojęcie osobowości jako przedmiotu kształtowania w warunkach służby wojskowej.
- II. Charakter oraz zainteresowania i zamiłowania.
- III. Zdolności, uzdolnienia i inteligencja.
- IV. Typy temperamentów.
- V. Możliwości przystosowawcze ludzi o różnych temperamentach do warunków służby wojskowej.
- VI. Metody oddziaływania na osobowość żołnierzy w czasie służby wojskowej.

1. Jegorow - Psychologia - wyd. 1928 r.

2. Piłsowski - Psychologia - wyd. 1928 r.

3. Piłsowski - Historia psychologii - wyd. 1928 r.

1928 r. str. 237.

4. Gaillanet: Podręcznik psychologii, wyd. 1928 r. str. 237.

5. Nowogrodzki: Wykład w KAP - 1928 r.

W s t ę p

Autorzy wielu prac i publikacji, w których zajmują się problematyką służby wojskowej mówią między innymi o tym, jak służba wojskowa wpływa na osobowość żołnierzy oraz jak tę osobowość należy kształtować aby żołnierze spełniali wymogi stawiane im przez współczesne pole walki. Dlatego też możemy powiedzieć, że w czasie służby wojskowej zmierzamy do ukształtowania określonej żołnierskiej osobowości. W związku z tym naszym zadaniem będzie dokonanie pobieżnej analizy podstawowych pojęć związanych z psychologią osobowości oraz pokazanie tego, jak niektóre cechy osobowości żołnierza uzewnętrzniają się w warunkach służby wojskowej i jaką odgrywają w niej rolę.

I. Pojęcie osobowości jako przedmiotu kształtowania w warunkach służby wojskowej

W literaturze psychologicznej spotykamy różne określenia osobowości. Dlatego też warto przytoczyć kilka definicji tego pojęcia w ujęciu różnych autorów.

Jegorow: "Przez osobowość nie należy rozumieć człowieka w ogóle. Osobowość - to konkretna jednostka ludzka ukształtowana w określonych warunkach życia społecznego i zajmująca pewne stanowisko w społeczeństwie"^{1/}

Tieplow uważa, że "osobowość charakteryzują takie właściwości psychiczne jak: zainteresowania, zdolności i talenty, temperament i charakter"^{2/}

Pieter: "W ujęciu formalnym przez "osobowość" rozumie się całość cech" i /częściowych/ struktur doświadczenia osoby /rozumie się: ludzkiej/"^{3/}

Guillaume: "Musimy przede wszystkim zorientować się w różnych znaczeniach wyrazu osobowość.

W znaczeniu ogólnym wyraz ten oznacza ogół sposobów zachowania się jednostki, który jest dla niej charakterystyczny. W znaczeniu bardziej specjalnym określamy tym wyrazem jednostkę wyjątkową, energiczną, samodzielną itd., to znaczy, że to określenie zawiera sąd o wartości.

W znaczeniu pierwszym mówimy, że każdy ma osobowość, w drugim znaczeniu można o kimś powiedzieć, że jest osobowością lub też nią nie jest"^{4/}

Nowogrodzki: "Osobowość to zespół istotnych i względnie trwałych właściwości psychicznych człowieka, przejawiających się w jego działalności życiowej /w jego stosunku do otoczenia/^{5/}

1/ Jegorow - Psychologia - Wyd. MON 1958 r. str. 52

2/ Tieplow - Psychologia - Wyd. 1950r. str. 196.

3/ Pieter - Historia psychologii w zarysie. Wyd. "Śląsk" - 1958r. str. 237.

4/ Guillaume: Podręcznik psychologii. Wyd. 1958 r. str. 266.

5/ Nowogrodzki: Wykład w WAP- 1956 r.

Teoria *oparta na* *ideach* *hermannowskiej*
Otóż ten drugi pogląd uważa, że na osobowość człowieka
wywierają wpływ takie czynniki, jak:

- a/ zadatki wrodzone /organiczne/, do których zalicza budowę i właściwości funkcjonalne analizatorów /zmysłów/ oraz typ układu nerwowego człowieka; *recp- ten przewo- miedy*
- b/ środowisko w którym żyje człowiek;
- c/ własna aktywność człowieka;
- d/ wychowanie i nauczanie.

Przyjrzyjmy się bliżej owemu pogładowi.

Głównie chodzi nam o takie czynniki związane z osobowością człowieka, jak środowisko, własna aktywność oraz wychowanie i nauczanie.

Każdy zgodzi się z tym, że czynniki te podlegają zmianom. Szczególnie wtedy zmieniają się, gdy młody obywatel przechodzi z cywilnego do wojskowego toku życia. Ta zmiana szczególnie wyraża się w działaniu nowych bodźców środowiskowych /środowisko cywilne różni się od wojskowego/ oraz w innym charakterze czynności i działań, jak też w pewnych nowych elementach w wychowaniu, a szczególnie w szkoleniu żołnierza. Wobec tego mamy podstawę do stwierdzenia, że człowiek w czasie swojego życia nie pozostaje takim, jakim się urodził, przeciwnie, człowiek w toku życia zmienia się. Zatem zmienia się też osobowość człowieka /w określonych granicach/ w warunkach życia wojskowego. W związku z tym robimy słusznie, że w warunkach służby wojskowej osobowość żołnierza czynimy przedmiotem oddziaływania wychowawczego.

II. Charakter oraz zainteresowania i zamiłowania.

Charakter oraz zainteresowania i zamiłowania to składniki osobowości, które najbardziej są podatne na kształtowanie, a tym samym na zmiany. W warunkach służby wojskowej w tej dziedzinie mamy duże możliwości. Dokonajmy wobec tego krótkiej analizy tych pojęć psychologicznych. Zaczniemy od charakteru. Możemy się spotkać z takimi określeniami charakteru jak:

Jegorow: "Charakterem nazywamy system podstawowych, przejawiających się trwale właściwości lub cech osobowości, określający ustosunkowanie się człowieka do innych ludzi, do siebie samego oraz do pracy i znajdujący swój wyraz w działaniach i czynach człowieka"^{1/}

Łukow: "Charakter - to całokształt właściwości stanowiących rdzeń psychiki człowieka i wywierających wpływ na całą jego działalność, przejawiających się w jego stosunku do ludzi, otaczającego środowiska, samego siebie i do pracy"^{2/}

Tieplow: "Słowo charakter oznacza całokształt rdzennych właściwości psychicznych człowieka, wyciskających piętno na wszystkich jego działaniach i czynach, tych właściwości, od których przede wszystkim zależy, jak człowiek się zachowuje w różnych sytuacjach życiowych"^{3/}

Biorąc pod uwagę powyższe definicje możemy stwierdzić, że charakter człowieka to zespół istotnych i względnie trwałych właściwości psychicznych, przejawiających się w jego stosunku do innych ludzi, samego siebie i swoich obowiązków.

W psychologii odbywał się spór na temat tego, który z procesów psychicznych: umysł, uczucia czy wola, odgrywa główną rolę w charakterze.

Wydaje się, iż najskuszniejszym jest pogląd, wg którego w charakterze odgrywają swoistą dla siebie rolę /różną u różnych ludzi/ zarówno umysł, wola, jak też i uczucia. Dlatego też proces kształtowania charakteru wymaga oddziaływania na umysł, wolę i uczucia.

W procesie wychowania wojskowego, należy u żołnierzy kształtować takie cechy charakteru, jak:

podatność na wpływy społeczne, posłuszeństwo, obowiązkowość, samodzielność, aktywność, rozważność, zdecydowanie, energiczność, konsekwentność, staranność itd.

Z kolei przejdźmy do krótkiej charakterystyki zainteresowań i zamiłowań.

1/ Jegorow: op.cit.str. 67

2/ Łukow: Szkice z psychologii wojskowej str. 369.

3/ Tieplow: Op.cit. str. 210.

Jegorow stwierdza, że przez zainteresowania ludzi rozumie się takie ich ustosunkowanie do przedmiotów i zjawisk życia, które odznacza się zabarwieniem emocjonalnym i dążeniem do poznania tych przedmiotów i zjawisk, do opanowania ich.

Tieplow natomiast podaje, że zainteresowaniem nazywamy taki stosunek do przedmiotu, który stwarza tendencję do zwracania uwagi głównie na niego.

Wynika z tego, że zainteresowanie to taki stosunek do przedmiotu, zjawiska, który wyraża się tendencją zwracania na nich uwagi i myślenia o nich. Stąd też możemy powiedzieć, że zainteresowanie do sportu lub służby wojskowej ma ten, który się nimi ciekawi i pasjonuje.

Zamiłowanie natomiast jest związane z uprawianiem danej czynności lub zawodu np. zamiłowanie do sportu lub służby wojskowej może mieć ten, który je uprawia. Mówimy "może", gdyż uprawianie danego zawodu przez człowieka zawsze wynika z zamiłowania do niego.

W warunkach służby wojskowej bardzo istotną rolę odgrywa rozwój zainteresowań w procesie szkolenia. Oficerowie szkolący mogą kształtować zainteresowania żołnierzy do poszczególnych przedmiotów poprzez:

- a/ wiązanie przedmiotu szkolenia z konkretnymi warunkami życiowymi np. pokazywać, co daje żołnierzowi w życiu praktycznym ten przedmiot, którego się uczy;
- b/ pobudzanie żołnierzy do aktywności w czasie zajęć np. przez ciekawe prowadzenie zajęć, przez przedstawianie problemów szkolenia w różnych ujęciach i aspektach;
- c/ dobre organizowanie i prowadzenie zajęć.

III. Zdolności, uzdolnienia i inteligencja

Zdolności to takie cechy osobowości, które warunkują pomyślnie i łatwe wykonywanie pewnych czynności, natomiast uzdolnienia to pewien zespół zdolności, który warunkuje pomyślnie i łatwe wykonywanie określonej działalności składającej się z szeregu czynności.

Wyjaśnijmy to na następującym przykładzie.

Spostrzegawczość możemy określić mianem zdolność.

Każdy zgodzi się z tym, że owa zdolność warunkuje pomyślne i łatwe wykonywanie pewnych czynności przez obserwatora. Ale z kolei każdy zgodzi się z tym, że tylko ta jedna zdolność nawet najlepiej rozwinięta nie pozwoli należycie wykonywać wszystkich czynności wchodzących w zakres działalności obserwatora. Oprócz tej zdolności obserwator powinien dysponować takimi, jak zdolność do wyobrażania sobie przedmiotów i zjawisk, zdolność do koncentracji uwagi, zdolność do analizowania, wnioskowania itp. A więc obserwator winien być dysponentem określonego zespołu zdolności. Te właśnie zespoły zdolności nazywamy uzdolnieniami.

Niektórzy twierdzą, że zdolności i uzdolnienia są wrodzone, a w związku z tym nie można ich w ogóle nabyć. Jest to stanowisko nieskuszone. Zgodnie ze współczesną psychologią uważa się, że wrodzone są tylko pewne zadatki, na podstawie, których mogą się rozwinąć zdolności.

Otóż każdy człowiek przychodzący na świat bez defektów posiada np, zadatki na zdolność mówienia do których należą: język, krtani i ośrodek mowy w mózgu, ale jeśli jako niemowlę odizolujemy go od ludzi, to mowa ludzka u niego nie rozwinie się.

Wobec tego możemy powiedzieć, że zdolności rozwijają się w działaniu w oparciu o wrodzone zadatki w postaci anatomiczno-fizjologicznych właściwości organizmu. Warto zaznaczyć, że im lepiej jest zorganizowane działanie człowieka tym lepiej rozwijają się zdolności.

Wynika stąd wniosek, że jeżeli chcemy w czasie służby wojskowej kształtować i rozwijać zdolności żołnierzy to winniśmy dbać o należyta organizację procesu wychowania, a szczególnie szkolenia. Specyfika życia wojskowego zarówno wymaga, jak też i ułatwia kształtowanie i rozwój zdolności organizacyjnych i technicznych.

Ze zdolnościami wiąże się ściśle takie pojęcie, jakim jest inteligencja.

Pojęcie to jest wieloznaczne.

Problem inteligencji możemy rozpatrywać z różnych punktów widzenia np. z punktu widzenia potocznego, socjologicznego i psychologicznego.

W socjologicznym sensie słowo "inteligencja" służy do oznaczania warstwy ludzi wykształconych, pracowników umysłowych, posiadających określone wiadomości i umiejętności w różnych dziedzinach życia i działalności społecznej /lekarze, inżynierowie, nauczyciele, urzędnicy państwowi, pracownicy sztuki i nauki/. W tym znaczeniu inteligencja nie stanowi oddzielnej klasy, lecz tylko warstwę obejmującą przedstawicieli różnych klas.

Z kolei w literaturze psychologicznej możemy spotkać wiele różniących się między sobą definicji.^{1/} Oto one:

- a/ inteligencja to zdolność do myślenia abstrakcyjnego;
- b/ inteligencja to zdolność do myślenia logicznego;
- c/ inteligencja to zdolność do poprawnego myślenia w nowych sytuacjach;
- d/ inteligencja to zdolność do przystosowania się do środowiska;
- e/ inteligencja to zdolność do uczenia się;
- f/ inteligencja to zdolność do rozwiązywania zadań praktycznych i teoretycznych.

Wydaje się, że najbardziej słuszną definicją inteligencji jest ta, która stwierdza, że inteligencja jest zdolnością do rozwiązywania zadań praktycznych i teoretycznych.

Istnieje w psychologii specjalna metoda, przy pomocy której możemy badać poziom inteligencji człowieka. Metoda ta nazywa się metodą testów. Między innymi z usług tej metody korzysta się w naszym wojsku. Prowadzone są badania testowe kandydatów do szkoły podoficerów zawodowych w Elblągu, jak również kandydatów do wszystkich szkół oficerskich oraz Wojskowej Akademii Technicznej i Wojskowej Akademii Medycznej.

1/ Zob. Pietrasiński: Psychologia sprawnego myślenia str. 11 - 17.

Wprawdzie dotychczas badania te mają przede wszystkim charakter doświadczalny, ale mimo to są one bardzo istotną pomocą przy kwalifikowaniu kandydatów do szkół i na studia.

Na terenie psychologii możemy spotkać się z dwoma stanowiskami, które odmiennie traktują kwestię genezy inteligencji. Jedno z nich uważa, że inteligencja jest wrodzona, a drugie, że inteligencja jest nabyta. Tocząca się na ten temat dyskusja nie jest jeszcze do końca rozwiązana. Wydaje się, że sam sposób postawienia kwestii jest za bardzo skrajny, gdyż jedno i drugie stanowisko uznaje jeden i tylko jeden czynnik determinujący poziom inteligencji.

W rzeczywistości chyba w poziomie i rozwoju inteligencji biorą udział te wszystkie czynniki, które określają rozwój osobowości, czyli:

- a/ zadatki wrodzone tj. fizjologiczno-anatomiczne właściwości organizmu człowieka;
- b/ środowisko, w którym żyje człowiek i związane z nim doświadczenie;
- c/ własna aktywność człowieka;
- d/ wychowanie i nauczanie.

Jeśli przyjmujemy, że inteligencja jest zdolnością do rozwiązywania zadań praktycznych i teoretycznych to musimy się zgodzić z tym, że w warunkach służby wojskowej poziom inteligencji żołnierzy odgrywa bardzo dużą rolę. Jest to związane z tym, że z jednej strony wysoki poziom techniczny armii wymaga zdolności należytego obsługiwanie skomplikowanego sprzętu technicznego, a z drugiej strony racjonalnego wykorzystania tegoż sprzętu w warunkach pola walki. Sytuacja ta, postuluje konieczność prowadzenia badań psychologicznych wśród żołnierzy, mających na celu właściwy, zgodny z poziomem zdolności, inteligencji itp. przydział do poszczególnych rodzajów broni i służb.

IV. Typy temperamentów.

Jeśli chodzi o określenie temperamentu to specjalnych różnic między psychologami nie ma. Dla przykładu wymienimy trzy definicje tego terminu które podają psychologowie radzieccy.

I tak:

Jegorow: "Przez temperament rozumie się w psychologii tę stronę osobowości ludzi, która przejawia się w stopniu ich pobudliwości emocjonalnej. Przez pobudliwość emocjonalną zaś rozumie się szybkość powstawania emocji, ich trwałość i siłę przejawiania się"^{1/}

Tieplow: "Temperamentem nazywamy charakterystyczny dla danego człowieka całokształt właściwości psychicznych, związanych z pobudliwością uczuciową, tj. szybkością powstawania uczuć z jednej, a ich siłą - z drugiej strony"^{2/}

Łukow: "Temperament - to trwałe, typowe dla danego człowieka właściwości, które charakteryzują wszystkie jego procesy psychiczne i zachowania się z uwzględnieniem ich dynamiki /to jest siły i szybkości/"^{3/}

Biorąc pod uwagę trzy w/w definicje możemy podać następujące określenie temperamentu: Temperament to zespół właściwości emocjonalnych /uczuciowych/ człowieka, polegających na sile, szybkości i trwałości powstawania uczuć. Właściwości te uzewnętrzniają się w mowie, mimice i pantomimice.

W psychologii spotykamy się z różnymi podziałami ludzi na typy.

Najstarszym podziałem jest podział Hippokratesa.

Hippokrates sądził, że natura człowieka pod względem uczuciowym i ze względu na sposób jego reagowania na wpływy z zewnątrz jest wrodzona i zależy od tego, która z czterech "wilgotności", czyli humorów, składających się na ciało ludzkie przeważa w danej jednostce.

Te cztery wilgotności czyli humory to miały być: krew, żółć żółta, żółć czarna i flegma. W zależności od zmieszania tych wilgotności, a w tym od tego, która z nich w tej mieszaninie przeważa mamy nazywane następujące temperamenty:

1/ Jegorow: Op.cit.str. 62
2/ Tieplow: Op.cit. str. 207
3/ Łukow: Op. cit. str. 365.

- flegmatyk
- sangwinik
- choleryk
- melancholik

Radziecki psycholog Tiepłow podaje następującą charakterystykę w/w temperamentów:

- a/ flegmatyczny - wolno powstające i słabe uczucia;
- b/ sangwiniczny - szybko powstające ale słabe uczucia;
- c/ choleryczny - szybko powstające i silne uczucia
- d/ melancholiczny - wolno powstające, ale silne uczucia.

Dla temperamentu cholerycznego i sangwinicznego charakterystyczne są oprócz tego: szybkość ruchów i ogólna ruchliwość oraz tendencja do silnego wyrażania swych uczuć na zewnątrz /w ruchach, mowie, mimice itd/.

Temperament melancholiczny i flegmatyczny odznaczają się przeciwnie: powolnością ruchów i słabym wyrazem uczuciowym.

Warto zaznaczyć, że w życiu codziennym czystych temperamentów w zasadzie nie spotyka się. Mamy natomiast do czynienia z ludźmi o temperamentach mieszanych np.

- sangwiniczno- flegmatyczny
- flegmatyczno- sangwiniczny
- sangwiniczno- choleryczny
- choleryczno - sangwiniczny itd.

Oprócz typologii Hippokratesa i wielu innych, znana jest również typologia Pawłowa.

"Podział ten do którego Pawłow doszedł na podstawie wieloletnich badań i obserwacji jest bardzo podobny do klasyfikacji temperamentów ludzkich, podanej przez twórcę medycyny starożytnej Hippokratesa ...

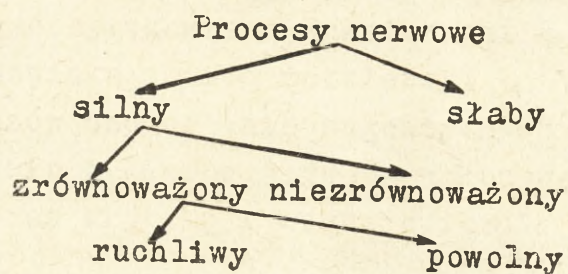
Hippokrates, dokonując podziału temperamentów, posługiwał się analogicznymi cechami w zachowaniu się ludzi jak Pawłow, gdy klasyfikował właściwościami układu nerwowego zwierząt na podstawie dokładnych badań doświadczalnych. U jednego i drugiego była ścisła obserwacja, przy czym pierwszy opierał się na naiwnej teorii o czterech sokach ustrojowych, a drugi na

wynikach uzyskanych za pomocą najbardziej doskonałej współczesnej metody, tzn. metody odruchów warunkowych"^{1/}

Pawłow uzależnił temperament człowieka od wyższych czynności nerwowych. Dokonując podziału na typy brał pod uwagę:

a/ równowagę	}	procesów pobudzania i hamowania układu nerwowego
b/ siłę		
c/ ruchliwość		

Typologię Pawłowa możemy przedstawić następująco:

Z powyższego wynika, że zgodnie z typologią Pawłowa istnieją cztery zasadnicze typy:

1. Silny zrównoważony ruchliwy /odpowiada sangwinikowi/. Jest to typ normalnie pobudliwy i łatwo mogący się pohamować.
 2. Silny zrównoważony powolny /odpowiada flegmatykowi/. Jest to typ normalnie pobudliwy i jeszcze łatwiej mogący się pohamować niż sangwinik.
 3. Silny niezrównoważony /odpowiada cholerykowi/. Jest to typ nadmiernie pobudliwy, a przy tym pobudzanie jest u niego silniejsze od hamowania.
 4. Słaby/odpowiada melancholikowi/. Jest to typ o obniżonej pobudliwości.
- V. Możliwości przystosowawcze ludzi o różnych temperamentach do warunków służby wojskowej^{2/}

Bardzo istotnym problemem psychologii wojskowej jest kwestia przystosowania się żołnierzy do warunków xxj służby wojskowej. Doświadczenia w tej dziedzinie wskazują na to, że każdy normalny pod względem psychicznym żołnierz potrafi się przynajmniej

1/ Bilewicz - Stankiewicz: "Krótki zarys nauki Pawłowa" str. 53.

2/ Przy opracowaniu tego zagadnienia autor korzystał z wykładu St. Gerstmann'a nt.: "Psychologia a zagadnienia służby wojskowej" wygłoszonego w POW w 1957 r. oraz z zespołowej pracy pt. "Psychologia dowodzenia" autorami której są Pennington, Houch i Case.

w dostatecznym stopniu należyście dostosować do warunków służby wojskowej. Należyte przystosowanie się żołnierzy do życia wojskowego wpływa na zawartość wojska i jego gotowość bojową.

Sam proces przystosowania się polega na wciągnięciu się w specyfikę życia wojskowego, na właściwym ułożeniu sobie wzajemnych stosunków z przełożonymi i współtowarzyszami służby. Jako dobrze przystosowanego możemy uważać tego żołnierza, który łatwo godzi się ze swoim żołnierskim położeniem.

Żołnierz dobrze przystosowany dąży do tego aby wiązać swoje sympatie z grupą do której czuje się przynależny a w związku z tym jest zawsze sprawnie funkcjonującą częścią swego pododdziału.

Z reguły żołnierz źle przystosowany jest mniej dokładny w pełnieniu obowiązków służbowych.

Źle przystosowanym do warunków życia wojskowego nazywamy tego żołnierza, który uporczywie nie chce się pogodzić ze specyfiką życia wojskowego. Żołnierz taki albo nie wywiązuje się ze swych obowiązków albo też wykonuje wszystko z konieczności, z obawy przed karą nie mając wewnętrznego przekonania, że to, co polecono mu do wykonania jest rzeczywiście konieczne i potrzebne.

Wielką rolę w przystosowaniu się żołnierzy do warunków służby wojskowej odgrywają przełożeni. Powinni oni w tej dziedzinie pamiętać zawsze o następujących sprawach:

1. Życie każdego jednego człowieka jest nieustanną próbą przystosowywania się, które nie zawsze okazuje się właściwym. Każdy żołnierz musi dokonać w sobie całego szeregu zmian wewnętrznych jeśli chce się należyście przystosować do otoczenia. Dlatego też w czasie dokonywania się tychże zmian wewnętrznych może mieć miejsce czasowe złe przystosowanie się i zjawisko to należy uważać za zupełnie normalne.
2. Każdy żołnierz rozpoczyna życie wojskowe mając cały szereg przyzwyczajzeń, którymi kieruje się zwykle przy zaspokajaniu swoich potrzeb i pragnień. W związku z tym istnieje możliwość powstania u żołnierza wewnętrznego konfliktu między już ukształtowanymi przyzwyczajeniami, a tym co żołnierzowi nakazuje uwzględniać w postępowaniu służba wojskowa. Konflikt

ten jest również zjawiskiem normalnym i przełożeni mogą udzielić pomocy żołnierzom w jego likwidacji poprzez systematyczne kształtowanie nowych przyzwyczajeń wymaganych w wojsku, a przez to przyspieszyć proces przystosowania się. Autorzy podręcznika "Psychologia dowodzenia" zwracają uwagę na to, że przełożony w tej dziedzinie powinien:

- interesować się swoimi żołnierzami;
- chwalić żołnierzy za postępy i dobre wykonywanie obowiązków;
- wykorzystywać spotkania z żołnierzami w cztery oczy;
- pamiętać nazwiska swoich żołnierzy;
- używać wyrazów szczególnie sugestywnych by w ten sposób budzić uczucia i kierować je na wykonywanie rozkazów;
- ujmować nieraz krytykę i ocenę w formie sugestii pośredniej;
- umieć dobierać żołnierzy na różne stanowiska specjalne;
- rozumieć, że żołnierze, podobnie jak inni ludzie, mają pragnienia, które domagają się zaspokojenia i w miarę możliwości pomagać w ich zaspokojeniu.

3. W przystosowaniu się do warunków służby wojskowej należy mieć na uwadze to, że między żołnierzami zachodzą różnice indywidualne, które przyspieszają lub opóźniają proces przystosowania się, a nieraz nawet sprawiają kłopot przełożonym przez cały okres służby niektórych żołnierzy.

Różnice indywidualne, o których mowa wynikają między innymi stąd, że każdy żołnierz reprezentuje sobą swoisty dla niego temperament. Stąd te same bodźce związane z warunkami życia wojskowego wywołują różne u poszczególnych żołnierzy reakcje. Rozpatrzmy, jak wygląda ta sprawa u żołnierzy o poszczególnych temperamentach.

Temperament flegmatyczny

Charakterystyczną cechą flegmatyka jest umiejętność dostosowywania się do bodźców w otoczeniu i to zarówno do bodźców pozytywnych i negatywnych. Przekładając to na język wychowawczy powiemy, że temperament flegmatyczny równie łatwo daje się urobić jeżeli chodzi o reakcje na nakaz, jak i na zakaz.

U żołnierza flegmatyka stosunkowo łatwo jest wyrobić karność. Żołnierze flegmatycy sprawiają najmniej kłopotu przełożonym, gdy chodzi o karność, dostosowanie się do dyscypliny i wytrwanie w dyscyplinie. Żołnierze flegmatyce nie ulegają łatwo zatrwożeniom uczuciowym. Ich reakcje są raczej chłodne, raczej pozbawione pierwiastka uczuciowego. Nie znaczy to, że są to ludzie w ogóle bezuczuciowi. Chodzi tu o to, że u nich opanowanie życia uczuciowego jest łatwe i duże. Wskutek tego w reakcji na bodźce natury społecznej, na sytuacje społeczne u flegmatyka nie będziemy mieli tego, co u innych ludzi, a mianowicie takiego wybuchu gniewu, obrazy, sprzeciwu nasyczonego bardzo jakimś oburzeniem, gniewem a więc elementami życia uczuciowego. Warto jeszcze dodać, że flegmatyk reakcji na bodźce uczy się trwale.

Temperament sangwiniczny

Reakcje sangwinika są także korzystne jeśli chodzi o proces wychowania. Sangwinik także potrafi dobrze panować nad swoimi uczuciami. Sangwinik także łatwo uczy się wykonywania czynności na bodziec pozytywny i łatwo uczy się także pozytywnej reakcji na bodziec negatywny, a w związku z tym łatwo w nim wyrobić posłuszeństwo zakazu.

Dlaczego jest to taki ważny problem, jeśli chodzi o zakazy, dlaczego tak specjalnie podkreśla się to, że dobrze jest, jeśli ktoś umie opanować swoje zachowanie się na zakaz?

Dlatego, że zakaz zwykle sprzeciwia się potrzebom, zainteresowaniom, upodobaniom człowieka. Człowiek chce pewnych rzeczy, chce je wykonać, dąży do nich, a tu zjawia się zakaz i powiada: nie zrobisz tego, to ci jest przyjemne, to jest bardzo miłe, że dążysz do tego, ale z takich to a takich powodów nie wolno ci tego robić. Co się dzieje wtedy w człowieku?

Bardzo poważne napięcie sił. Ja do czegoś dążę, a tu przychodzi nowa siła w postaci zakazu, autorytetu człowieka zakazującego. Jeśli u kogoś istnieją warunki, które ułatwiają wykonanie zakazu, to ^{i ogromna} ulga i łatwość dla wychowawcy.

Otóż te dwa różne typy, flegmatyczny jak i sangwiniczny, powiedzielibyśmy typ silny zrównoważony powolny i typ silny zrównoważony ruchliwy, to są dwa typy najłatwiej stosunkowo poddające się zabiegom wychowawczym i dostosowujące się do warunków służby wojskowej.

Mówiąc o typie sangwinicznym należy jeszcze zauważyć, że typ ten tak samo, jak flegmatyczny reakcji na bodźce uczy się stosunkowo trwale.

Temperament choleryczny

Typ choleryczny jest najtrudniejszy do wychowania. Typ choleryczny to typ bardzo uczuciowy. Reaguje bardzo szybko i bardzo silnie nawet na słabe bodźce. Krótko mówiąc, jest to człowiek bardzo pobudliwy.

Zakaz stanowi dla niego bodziec bardzo silny, który równocześnie mobilizuje go do sprzeciwu do protestu. Protest ten najczęściej ma charakter uczuciowy. Ma tu do czynienia z wybuchem uczucia, pewną pasją, gniewem posuniętym nawet do nienawiści i do niechęci w stosunku do osoby, która stawia jakieś granice, stawia właśnie rozkazy i zakazy.

Choleryk z największą trudnością poddaje się rozkazom i zakazom i dostosowuje się do warunków służby wojskowej.

Reakcje, których nauczy się choleryk są stosunkowo nietrwałe.

Jeżeli flegmatyk i sangwinik uczy się pewnych reakcji na bodźce otoczenia trwale, to choleryk raczej nietrwałe.

Trzeba więc w stosunku do choleryka włożyć więcej energii, więcej siły ażeby doprowadzić go do pewnego zdyscyplinowania aniżeli to ma miejsce w normalnych warunkach wychowawczych

i szkoleniowych w stosunku do flegmatyka i sangwinika.

Temperament melancholiczny

Typ melancholiczny to człowiek o słabym układzie nerwowym, a słaby układ nerwowy ma tę nieszczęsną cechę, że bardzo łatwo ulega zahamowaniom. Ulega zahamowaniu pod wpływem bodźców z zewnątrz tzn. staje się beczynnym, chowa się jak ślimak w skorupie, odgradza się od otoczenia, odgradza się od życia dlatego, że to życie jest dla niego ciężkie. Na anormalny tok życia melancholika składają się na ogół bodźce zbyt silne, zbyt ciężkie. Jego układ nerwowy nie jest w stanie tego wytrzymać, dlatego melancholik woli czekać gdzieś na marginesy tego życia. Właściwie dla melancholika najlepsze są warunki cieplarniane, warunki w których nie ma zbyt ciężkich i trudnych obowiązków, zbyt wielkiej odpowiedzialności.

Melancholik więc, to także dla wychowawcy trudny orzech do zgryzienia, to człowiek dla którego służba wojskowa jest czymś bardzo trudnym.

VI. Metody oddziaływania na osobowość żołnierzy w czasie służby wojskowej.

Analiza osobowości żołnierskiej wskazuje na to, że każdy żołnierz stanowi odrębną dla siebie i tylko dla siebie osobowość. Stąd też mówimy, że między żołnierzami występują różnice indywidualne. Biorąc pod uwagę te różnice indywidualne powiemy, że przed przełożonymi w wojsku stoi bardzo trudne zadanie. Zadaniem tym jest dobranie odpowiednich metod oddziaływania, takich metod, które uwzględniałyby ten stan rzeczy, a zarazem zamierzały do względnie jednolitego kształtowania osobowości żołnierzy. Jest to zagadnienie stare. Nazywa się ono indywidualizacją wplywu kształtującego osobowość człowieka. Metody, z których w tej dziedzinie korzystamy możemy podzielić na dwie grupy:

1. Metody apelujące przede wszystkim do rozumu.
2. Metody apelujące przede wszystkim do uczuć.

Są to dwie zasadnicze drogi, na których powinniśmy szukać kształtującego wpływu przełożonych na osobowość żołnierzy za pośrednictwem właściwości umysłowych i uczuciowych.

W praktyce bardzo często te dwie grupy metod, te dwie drogi idą ze sobą w parze nawzajem uzupełniając się i wspomagając.

1. Metody apelujące przede wszystkim do rozumu.

Podstawową metodą, która apeluje do rozumu jest pouczenie. Pouczenie to pierwsza najbardziej zasadnicza forma oddziaływania na osobowość żołnierza za pośrednictwem jego właściwości rozumowych, właściwości intelektualnych.

Drugą metodą oddziaływania za pośrednictwem właściwości rozumowych są nakazy i zakazy.

Skuteczność pouczenia, skuteczność nakazu i zakazu są związane ze sposobem udzielania pouczeń, ze sposobem stawiania ludziom nakazów i zakazów. Żołnierz nie zawsze odnosi z nich należyte korzyści dlatego, że ich konstrukcje, sposób formuło-

wania często nie odpowiadają warunkom, szczególnie warunkom psychologicznym.

Na czym wobec tego polega i jakim powinno być pouczenie? Otóż wpływ wychowawczy pouczenia wymaga ażeby pouczenie było przede wszystkim formułowaniem zasad postępowania. Chcemy ażeby żołnierze postępowali w określony sposób, mamy pewien ideał wychowawczy przed oczyma, wiemy jakimi powinni być żołnierze i teraz dążymy do tego ażeby ich postępowanie było zgodne z naszymi postanowieniami. Podajemy więc zasadę postępowania stwierdzając, jak należy się zachowywać w określonych sytuacjach. Zwykle na tym, problem kończy się.

Sformułowaną zasadę postępowania podajemy do wiadomości i oczekujemy rezultatów.

Tymczasem sposób stosowania tego rodzaju pouczeń jest niewątpliwie zbyt uproszczony. Dlaczego? Dlatego, że pouczenie oprócz zasady postępowania musi zawierać uzasadnienie słuszności treści zasady postępowania.

W pouczeniu musi się zawierać odpowiedź na pytanie, dlaczego mam postępować w taki sposób, do czego jest to potrzebne? Sformułowanie tego uzasadnienia to sprawa bardzo ważna. Często rezultat oddziaływania za pośrednictwem pouczenia zależy w dużej mierze od sposobu uzasadnienia. Uzasadnienie może mieć charakter podkreślenia wartości społecznych lub osobistych, lub jednych i drugich razem, jakie realizuje się przy pomocy danego stylu postępowania. Zasada postępowania wtedy dopiero przekona, jeżeli będzie uzasadniona w sposób możliwie najlepszy. Każdemu z żołnierzy zależy na pewnych wartościach, trzeba więc ażeby zasady postępowania z tymi wartościami wiązać.

Druga sprawa to problem oddziaływania poprzez nakazy i zakazy. Jest to nieco inna sprawa niż pouczenie. Pouczenie jest metodą łagodnego wpływu na żołnierza. Jest to metoda najbardziej delikatna. Nakaz czy zakaz jest ostrym wkroczeniem w tok życia żołnierza. Nakaz i zakaz są metodą w pewnym sensie drażniącą niektórych żołnierzy. Drażniącą dlatego, że wkrocza ona w sposób zdecydowany, w sposób autorytatywny w tok życia i chce ten tok życia jakoś zmienić, uzależnić od pewnych potrzeb stojących przed żołnierzem. Zwykle nakaz i zakaz są

związane z jakimś autorytetem, z przewagą jakiegoś autorytetu. Nakazy i zakazy to nie tylko doraźne polecenia. Nakazy i zakazy to przecież wszelkie regulaminy. Każdy przepis postępowania ujęty w regulaminie jest niczym innym, jak pewnym nakazem lub zakazem.

Nakazy i zakazy są w pewnym sensie niewdzięczną metodą.

Dlaczego? Dlatego, że nakaz i zakaz są poparte karą i nagrodą. Każdy regulamin postępowania podwarowany jest karami i wyróżnieniami, a stosowanie kar i wyróżnień doprowadza nieraz do różnych konfliktów, a szczególnie wtedy, gdy nie przestrzega się warunków o których będzie mowa poniżej.

2. Metody apelujące przede wszystkim do uczuć.

Kara i wyróżnienie to znowu jedna z dróg przy pomocy której oddziałujemy na żołnierza poprzez jego życie uczuciowe.

Karząc lub wyróżniając apelujemy do uczuć. Dlaczego?

Dlatego, że kara jest stosowana po to, aby sprawić żołnierzowi przykrość i tą przykrością odwrócić go od popełniania pewnych czynów. Wyróżnienie natomiast jest stosowane po to, by sprawić żołnierzowi przyjemność. W związku z tym, że przyjemność i przykrość są stanami uczuciowymi i są wywoływane przez karę i wyróżnienie, więc za ich pośrednictwem apelujemy do uczuć. Kara jest bardzo trudnym środkiem oddziaływania i zdaje się, że bez przesady można powiedzieć, iż pewna ilość kar dlatego nie odnosi skutku, że ich sposób udzielania jest czasem niewłaściwy. Nie zawsze liczymy się z psychologicznymi bodźcami karania. Wskutek tego mamy wypadki, że ludzie karani nie wykazują żadnej, wyraźnej poprawy. Jaką wobec tego powinna być kara, aby jej oddziaływanie było kształcące?

1. Kara powinna uświadomić żołnierzowi winę. Żołnierz ukarany powinien być przekonany, że na karę zasłużył.

Jeżeli nie przekonamy żołnierza, nie udowodnimy mu, co on zrobił istotnie złego, że kara mu się należy, to wówczas kara mija się z celem. Żołnierz ukarany i nie przekonany o swojej winie będzie uczuciowo zmobilizowany przeciwko nam. W ten sposób siejemy niezgodę między nami a naszymi podwładnymi.

Nie wystarczy tylko aby kara była słuszna obiektywnie.

Kara musi też być słuszna subiektywnie tzn. w przekonaniu ukaranego.

2. Kara musi być sprawiedliwa tzn. jej wymiar musi być dostosowany do wielkości przewinienia.

3. Kara musi być wykonana bezosobowo ze strony karzącego tzn. bez emocjonalnego angażowania się karzącego w czasie wykonywania kary przez ukaranego.

Wobec żołnierza ukaranego /w czasie wykonywania kary/ winniśmy zachowywać się obojętnie. bez okazywania naszej sytyzacji, że karzymy człowieka wykonując sprawiedliwość. Dlatego też należy się wystrzegać udzielania kary w gniewie. Kara udzielona w gniewie chybia, nie przynosi tych skutków, jakich chcemy.

4. Kara musi być konsekwentna.

Kara jest konsekwentna wtedy, jeżeli zawsze karzymy za pewnego rodzaju wykroczenie i jeżeli zawsze jest dostosowana do wykroczenia.

5. Kara musi być rzadko.

Kara stosowana zbyt często traci swoje ostrze. Istnieje pewnego rodzaju proces znieczulenia się na karę, jeżeli zjawia się ona często, jak pewnego rodzaju chleb powszedni.

Oprócz kary, jak już wspominaliśmy na uczucia żołnierza oddziałuje wyróżnienie. Jeżeli kara uświadamia winę, przewinienie, to wyróżnienie uświadamia zasługę. Wyróżnienie zachęca do tego, ażeby żołnierz wyróżniony starał się w dalszym ciągu tę zasługę na przyszłość utrzymywać. Jest to wpływ wyróżnienia na pojedynczego żołnierza.

Oprócz tego bardzo ważną sprawą jest wpływ wyróżnienia na zespół żołnierski, gdyż wyróżnienie jest równocześnie przykładem dla zespołu, jest przykładem zachęcającym innych żołnierzy do czynów za które się wyróżnia.

Wyróżnienie powinno odpowiadać następującym warunkom:

1. Wyróżnienie musi być sprawiedliwe tzn. wyróżnienie winien otrzymać ten i tylko ten, który sobie na niego zasłużył. Wyróżniający winien się liczyć z głosami, które wytykają niesłuszne zasady wyróżniania. Trzeba pamiętać o tym, że

żołnierza psuje nie tylko niesłusznie udzielona kara, ale również niesłuszne wyróżnienie.

W związku z tym słusznie ktoś powiedział, że nic tak człowieka nie demoralizuje, jak zapłata za pracę, której nie wykonał.

2. Wyróżnienie musi być rzadkie.

Wyróżnienie stosowane często wobec tej samej osoby traci na swojej wartości jako bodziec emocjonalny.

Praktyka częstego wyróżniania jednych i tych samych bez względu na zasługi demoralizuje otoczenie i rodzi rozgoryczenie.

Trzeba jeszcze zaznaczyć, że przełożony wychowuje swoich podwładnych nie tylko przez pouczenie, nakaz, zakaz, karę i wyróżnienie. Przełożony wychowuje również swoim własnym przykładem.

Mamy tu - zgodnie z tym, jak stwierdza prof. Witwicki - do czynienia ze zjawiskiem, które w psychologii nosi miano sugestii. Zjawisko sugestii uczy, że pewne dyspozycje uczuciowe występujące na tle stosunków ludzi z ludzmi, wzmagają sugestywność człowieka, a inne ją obniżają, a nawet wywołują nastrój negatywny. Na tle czci, szacunku, przyjaźni, sugestywność z reguły wzrasta. Człowiek jest gotów wierzyć w to, co drugi mówi, słuchać jego widocznych lub domyślnych życzeń, stosować się do jego woli i naśladować go, jeżeli tego drugiego czci, szanuje lub kocha. A jeśli nim gardzi, lekcewamy lub go nienawidzi, wtedy zamyka się, staje okoniem i ciągnie w stronę wprost przeciwną niż tamten.

To prawo psychologiczne ma niesłychaną doniosłość dla każdego wychowawcy. Bardzo często w kontaktach wychowawczych, w szczególności w wychowaniu dorosłych problem ten jest bardzo zaniedbany.

A przecież ten stosunek uczuciowy, jaki nawiązuje się między przełożonymi a podwładnymi, ogromnie ułatwia wpływ przełożonego na podwładnego. W tym uczuciowym powiązaniu wychowawcy i wychowanek, pouczenie, nakaz, zakaz, kara i wyróżnienie brzmią silnie i dają pożądane przez nas rezultaty wychowawcze i szkoleniowe.

13
30
690

Bibliografia

1. Jegorow: Psychologia. Wyd. MON 1958r. str. 52-77.
2. Łukow: Szkice z psychologii wojskowej. Wyd. MON, 1959r. str. 364-389.
3. Tiepłow: Psychologia. Wyd. Nasza Księgarnia 1950 r. str. 196-225.
4. Boring: Psychologia. Wyd. MON, 1960r. str. 292-340 i 640-645.
5. Kowalski: Zagadnienie osobowości w świetle psychologii marksistowskiej. Wyd. PAN, 1956r. str. 19-36, 57-136, 137-171.
6. Guillaume: Podręcznik psychologii. Wyd. PWN, 1959r. str. 266-279, 345-360.
7. Pietrasiński: Psychologia sprawnego myślenia. Wyd. Wiedza Powszechna. 1959 r. str. 11-49.
8. Lewitow: Zagadnienia psychologii charakteru. Wyd. PZWS, 1956 r. str. 7-85 i 140-200.
9. Kowalow: Prawidłowości kształtowania charakteru. Wyd. PZWS, 1954r. str. 4-85.
10. Nowogrodzki: Nauka Pawłowa a psychologia. Wyd. PZWN, 1956 r. str. 100-110.
11. Prihoda: Wstęp do psychologii pedagogicznej. Wyd. PZWS, 1961r. str. 332-354.
12. Pennington: Psychologia dowodzenia. Seria psychologii i pedagogiki wojskowej nr 9/1958r. str. 226-260.
13. Nowacki: "O poznawaniu podwładnych. Wojsko Ludowe nr 11/1959 r. str. 25-26.
14. Gruszewski: Próby selekcji nowo-wcielonych. Przegląd Wojsk Lądowych nr 5/1959r. str. 28-35.
15. Dworecki: O selekcji kandydatów na radiotelegrafistów. Przegląd Wojsk Lądowych nr 11/1960 r. str. 187-188.
16. Lewczuk: Niektóre problemy przydziału poborowych do specjalności wojskowych. Wojsko Ludowe nr 12/1960 r. str. 23-25.

Wykonano w 100 egz.

Egz. Nr 1- 10 Zakład Dydaktyki

Egz. Nr 11-100 Bibl. Jawna

Wyk. mjr Sidor

Druk. 10. dn. 5.04.63r.

Nr ks. 150/WW

CW-0-XV-1738

